

## ИСТОРИОГРАФИЈА

Проф. др Милорад ЕКМЕЧИЋ\*

### ТРИУМФ КАТОЛИЧКЕ СОЦИЈАЛНЕ ИДЕОЛОГИЈЕ

(Др. Смиља Аврамов: *Opus Dei Нови крсташки поход Ватикана*,  
Ветерник, 2000, стр. 299)

Историја хришћанских цркава у савременој историји се развија у знаку пропорционалне несразмере између опадања броја активних верника и пораста утицаја цркве у свим областима јавног живота. Недавно је саопштено да је број верника Англиканске цркве у Великој Британији спао на свега 28 посто некадашње моћне заједнице. У Немачкој и лутеранска и католичка црква губе годишње по милион верника. Иако у томе учествује и систем обавезног опорезивања немачких верника, то није главни разлог. Правог верника који је у тишини своје савести убеђен да постоји бог и загробни живот више нема. Хришћанин још увек постоји, какав је и раније био. Религија није само веровање. Она је и укупност мистерије од које се верник не може ослободити кад доживи бурне снове, или сусретне црног мачка на путу. У том погледу је религиозност, апстрактно узета не као прихватање традиције црквене заједнице, универзална и неунуштивна. Можда је и атеизам само први степен веровања, јер оно што верника за цркву веже пролази кроз саму срж историје његовог народа.

До сада је католичка црква своју постојаност показивала сталним напредовањем њеног социјалног учења и способности њених пастира да га, у свим околностима и под свим режимима, проповеда са олтара. Од средњег века до данас је увек сматрала да је она мера човјековог политичког живота. Од буле Бонифација осмог "Unam Sanctam" 1277. се намеће филозофија да је папа сунце које даје светлост месецу, како се назива цар. Савремени историчар Мишел Хефел (Hoeffel) пише да је модерни папски екуменизам основан на идеологији која тежи "стварању Европе грађана, према Европи национализма". И данас сунце даје светлост месецу.

Посматрано у овом оквиру, питање о постанку, ширењу и карак-

---

\* Аутор је редовни члан Српске академије наука и уметности, Београд.

теру тајне организације "Opus Dei" има приоритетно место. Да ли се ради само о политичкој конспирацији, каквој је та црква увек била склона, или једном систему са далеко значајнијим историјским послањем? Интезивно научно истраживање ове појаве у целом свету, није у складу са мршавим закључцима и оценама. Посебно је наша наука у овоме задоцнила.

Овом књигом др Смиља Аврамов завршава круг тематски сродних дела која се односе на међународне односе иза Другог светског рата и установе кроз које се они остварују у широј модерној историји. Најприје је у књизи "Постхеројски рат Запада против Југославије" 1997. приказала распадање целог источноевропског комунизма, мењање норми међународног права и политичку улогу у томе Сједињених Америчких Држава. У другој књизи "Трилатерална комисија - светска влада или светска тиранија?" 1998. је приказала историју настанка полуконспиративне међународне организације, која окупља елиту пословних и интелектуалних кругова демократских индустријских држава. Овом трећом књигом је завршен круг у коме се одиграла историја распадања југословенске социјалистичке државе. Она је значајна по томе, што је органски везана за прве две књиге природом настанка и делатности полутајне католичке организације "Opus Dei". Она је само један вид "обнављања универзалне димензије Римокатоличке цркве", што је мотивски и одредило природу нехеројског рата против наше земље. С друге стране, ватиканска политика је дала иницијативу уједињавања дипломатских установа и делатности западних држава, па је на тај начин била и први импулс стварања Билдерберг групе и Трилатералне комисија која је из ње изишла (стр. 43). Папа је дао иницијативу за стварање Европске уније, од времена док се идеја о њој још њихала у колеџи једне заједнице угља и челика. Три књиге, три различита наслова, али се ради о једној мотивској целини истраживачких дела која се надопуњавају.

"Opus Dei" (Дело божје) је организован 2. октобра 1928. од стране шпанског свештеника и писца Хосемарија Ескриве де Балагуер, због кризе католичке цркве у Шпанији између два светска рата. Појавио се као одговор на одлуку републиканске владе о забрани религиозних школа, па се овдје најпре радило о групи студената који стварају своју "Академију за право и архитектуру". Од 1936. почиње да прима и женске чланове, обнавља се након победе генерала Франка 1939, а од 1946. постаје међународна организација за установљење високих католичких школа и културних установа уопште.

У богатој литератури на свим светским језицима о овој теми, нова књига Смиље Аврамов представља један самосталан и различит подухват. Разликује се од других оцена ове теме по покушају да је смести у реалну политику католичке цркве и улогу коју нуди западним државама у процесу стварања новог светског поретка. Оваква оцена историјског успона "Opus Dei" се знатно разликује од дефиниције коју је дао француски историчар Ги Ерме (Guy Hermet), да је "Opus Dei" елитистичко религиозно груписање чији је циљ да обезбеди формирање и партиципацију у јавним пословима једној католичкој управљачкој класи".<sup>1</sup> Оцене Сми-

ље Аврамов се подједнако не слажу ни са мојом дефиницијом да је *Opus Dei* "организовани католички покрет преко кога се дух ауторитарне идеологије цркве из епохе фашизма преноси у наредне деценије".<sup>2</sup>

Др Смиља Аврамов се одрекла истраживања о строго конспиративној организацији "*Opus Dei*" у свету, која се не може белодано реконструисати на основу расположивих историјских извора. Ту организацију једноставно посматра као идеолошку и политичку авангарду римског папе, који покушава да се врати на светску позорницу и одлучује о развоју човечанства. У време високе технологије тек завршеног века, догматски организована црква из средњег века жели да добије универзалне димензије. Кроз кованицу "Клероглобализам", коју је сама створила, Смиља Аврамов посматра политику цркве као савезника "глобализму који свету нуди Америка као идеологију XXI века".<sup>3</sup> Иако су та два појма у основи супротна због својих посебних метода употребе, још увек их уједињавају заједнички циљеви.

Америка је доживела пад комунизма као тријумф своје идеологије грађанског друштва у коме слобода религије игра кључну улогу. Религија се изменила, због ове своје историјске намене за будући век и претворила се у религиозни фундаментализам. Овде је дата и дефиниција религиозног фундаментализма, као скупа "идеја и настојања да се национална држава надомести `божанским поретком`".<sup>4</sup> У том погледу је и *Opus Dei*, као авангарда римског папе идеолошки и политички "спроводник католичког фундаментализма". Његова улога превазилази границе политичких подухвата у којима је учествовао као елитистичка организација, јер тај покрет је постао носилац целе једне идеологије по којој се ствара будући свет под вођством Сједињених Држава.

Антилиберализам доминира у понашању католичке цркве од почетка 1960.<sup>5</sup> Од либералног "дневног реда" се прелази на "радикални дневни ред" ("*liberal agenda - radical agenda*"). *Opus Dei* је једна од међународних организација које остварују "католичку социјалну и политичку активност".<sup>6</sup> У том погледу је организација постала "прва протестантска секта унутар католичке цркве", јер је својом лаичком спиритуалношћу остварила закључак Маркса Вебера да у модерном капитализму постоји "везање мистике професионализма за технократе".<sup>7</sup>

Мистика је покрету споља накалемљена, неуверљивим тврдњама његовог оснивача Хосемарија Ескриве. Као начелник једног црквеног фонда за болесне и сиромашне, од 1927. до 1937, Ескрива је тврдио да је добио налог од бога да створи један систем образовања и здравстве-

<sup>1</sup> Luc Lafontaine: *L'Opus dei*, Paris, 1993, стр. 89.

<sup>2</sup> Милорад Екмечић: *Фашизам и религија*, у "Огледи из историје", Београд, 1999, 252.

<sup>3</sup> Др Смиља Аврамов: *Opus Dei. Нови крсџаишки поход Вајшкана*, Ветерник, 2000, 166.

<sup>4</sup> Исто, 14.

<sup>5</sup> David Ryall: *How many Divisions\_ The Modern Developpement of Catholic Intenational Relations*, у "*International Relations*", XIV, 2, August 1998, 28.

<sup>6</sup> Исто, 28.

<sup>7</sup> Др Смиља Аврамов: о.ц., 100.

не заштите. Његови модерни биографи<sup>8</sup> тај мистични зов доказују фотографијама цркава у непосредној близини места где је Ескрива први пут доживео ту идеју, што је у нескладу са доживљајем да су звона издалека наговестила тај тренутак. На исти начин су и они који су били задужени да констатују његову смрт тврдили да се она десила неприродно, као пресељење у неко друго стање.

Књига др Смиље Аврамов је подељена у три велика дела, а сваки од њих у по три поглавља. У првом делу "Обнављање универзалне димензије Римокатоличке цркве" је приказано стварање савеза цркве и америчке политике. Иако не говори о преговорима с аустријским и немачким масонским ложама и помирењу цркве са масонским покретом (1974. и 1983), преко кога је овај савез коначно завршен, детаљно је описана улога америчке обавештајне службе која је ову везу остварила. На исти начин нису кориштени недавно откривени документи америчког "Савета за националну безбедност" о стратегији разарања комунизма (тзв. "Decision Directives" 1982. и 1984), али је замена нађена у богатој документацији сличне природе.

Други део књиге је у правом смислу оно што одговара њеном садржају. Обрађена је "појава и еволуција *Opus Dei*". Да би се ствар боље разумела приказана је мрежа главних католичких организација у свету, које имају сличну мисију. Од старих је дат профил "Рета малтешких витезова", за кога се каже да има неколико индивидуалних представника на подручју бивше Југославије. "Католичка акција" је приказана само у широким потезима, наводи се улога бившег надбискупа Степинца у њеној делатности у Хрватској. Нејасно је зашто се ништа не каже о "Чистој католичкој акцији", коју је Степинац створио 1936. и без које је немогуће разумети усташки покрет и злодела која је иза себе оставио у току Другог светског рата. Цитира се књига Бонифиција Перовића, која је за сада главни извор за историју католичког покрета тога доба.

Између транснационалних организација одабране су само четири које су имале неку улогу у југословенској савременој кризи. Из "Focolara" се развио католички омладински покрет. Организацију "Пут новог крштења" ("Cammino Neoscatemenale") из 1964, папа није одобрио, док "Заједница и ослобођење" ("Comunione e liberazione") и данас представља једно од црквених упоришта у јавном животу. Заједница Светог Еђидија ("Comunita di Sant Egidio") себе представља као супротност организацији "Opus Dei", истиче своју отвореност и хуманитарну делатност на добровољној основи. Оставили су одређеног трага у кризи око Косова, где њихова мисија још није окончана. Они који су изван њиховог круга су врло сумњичави према политичкој неутралности, у чијем се руху показују.

"Opus Dei" је полако израстао у конспиративну организацију, иако то по својим декларисаним циљевима уопште не би требало да буде, јер ниједан од тих циљева не захтева тако темељиту тајност да многи

<sup>8</sup> Peter Bergler: *Opus Dei. Life and Work of its Founder Josemaria Escriva*, Princeton, N.J., 1994, 40. Њемачки оригинал књиге је објављен 1983.

католички функционери гледају на овај покрет као нешто слично црквеној машинерији и верској мафији. Италијански уставни суд је донио пресуду да делатност "Opus Dei" не противречи хармоничном развоју демократске државе. Вестминстерски надбискуп је у име католичке цркве у Енглеској покушао да забрани овај ред.

Чланство реда је подељено у неколико ступњева. Главни су "Numeraria" у које спадају врхунски интелектуалци, који се одричу породичног живота и станују по издвојеним домовима у заједници. Строго се придржавају верских обавеза, као што је исповед и месечно причешћивање, али ту су још и часови математике. У ритуалну дисциплину спада самобичевање, ношење појаса са трњем на унутрашњој страни. Смисао тог спољног оквира је предани рад на изучавању разних наука, посебно филозофије и теологије. "Oblates" би требало да буду дароватељи, али опис њихових обавеза не упућује да се ради о томе. "Supernumerarii" су пријатељи покрета у припремним средиштима и дају половину укупног чланства. Накнадно уведен ступањ "Коопераната" се односи на пријатеље покрета, не морају се учланити, нити обавезно припадати католичкој цркви. Они су прави дародавци и повремене организатори одређених послова. Из великих финансијских фондова који се скупљају изван погледа јавности, подижу се образовне и здравствене установе. "Opus Dei" је изградио неколико универзитетских градова у католичким земљама, а контролише знатан број универзитета које сам није основао. Једном ће се проверити да ли је фондација Сорош имала неке везе са "Opus Dei", кад је финансирала израду правних основа Хашког трибунала за злочине у југословенском грађанском рату. Чикашки католички универзитет је то урадио на основу поменути новчане подлоге.<sup>9</sup>

Због неухватљивости састава чланства, а без сумње и због лабаве ступњевитости њиховог везања за покрет, немогуће је тачно одређивати улогу "Opus Dei" у светским пословима. Зна се за одређене појединце који су везани за ову делатност, а у књизи се помиње шпански краљ, на одређени начин и не директно председник Ширак, функционер олимпијских игара Самаран.

Од посебног интереса у књизи је факсимил једне странице дневника који је водио гвардијан фрањевачког манастира у Вуковару, на дан стварања Независне Државе Хрватске 10. априла 1941. Док су колоне немачке војске пролазиле ка Београду, гвардијан се забринуо за оца Тита и фра Закарију, па су их тражили преко радија. Како је име Закарија, било један од псеудонима Андрије Хебранга, др Смиља Аврамов цитира овај документ више као позив на истраживање, него прерано закључивање. Претпоставља да су двојица комунистичких руководиоца могли бити и чланови неких придружених тела у католичким свјетовним организацијама, као што је доцније разгранати "Opus Dei".

Велику истраживачку вредност у књизи представља трећи део

<sup>9</sup> Nora Beloff: *Yugoslavia. An Avoidable War*, London, 1997, 90.

Оправдање за стварање Суда у Хагу израдила је једна група експерата на чијем челу је Џорџ Сорош, "који мрзи Србе од стварања Југославије 1918". Та "експертска комисија" радила је на католичком универзитету "De Paul University Chicago".

књиге који се, између осталог, односи на улогу Ватикана у разарању југословенске државе. Цитирано је пророчанство владике Николаја Велимировића из 1956. Предвиђао је да ће у случају обарања комунистичке владе у Југославији Америка, Италија и Ватикан наоружати Хрвате и обезбедити им вођство. "Папа ће опет благословити покољ Срба и ућуткати њима наклоњене Англосаксонце", док ће све српске политичке партије и струје тражити слободне изборе.<sup>10</sup> Ватикан је помагао отцепљење Македонске православне цркве, а у књизи се цитира писмо монсињора Паловинетија митрополиту црногорско-приморском Данилу из краја децембра 1969: "Свима је јасно да садашњи народ Црне Горе нема више ништа заједничко са некадашњим народом оријентисаним великосрпском идеологијом... који ето, може се рећи потпуно изумири. Нови народ са новим навикама и новим животом је народ будућности и нових прегнућа, па је Свети Отац Папа вољан да овај народ свесрдно помогне и да га поврати у праву Христову вјеру зашто је вољан и да уложи велика средства".<sup>11</sup>

"Opus Dei" је знатно придонео разарању источноевропског комунизма. Иако су се његове легалне организације у Хрватској почеле ширити тек након 1991, он је стварно био присутан у свим политичким и социјалним врењима знатно пре него је звоно кризе почело да звони. Државници, дипломате и војници који су на разне начине везани за овај покрет су придонели да је његова улога у признању Хрватске и Словеније за самосталне државе, набављању оружја и паљењу првих ватара грађанског рата била примарна.

Остатак књиге од стотину страница (од 213. странице до странице 299) испуњен је преводима значајних докумената који су везани за "Opus Dei" и делатност католичких организација у Источној Европи. На првом месту је ту устав "Opus Dei", а међу разним документима налази се и уговор Ватикана са болшевичком владом из 1922, о олакшицама које су цркви дате за мисионарску делатност преко хуманитарних акција, на рачун руског православља, које је у исто време јавно гоњено.

По истраживачким карактеристикама, по лепом стилу и оштрини закључивања, књига "Opus Dei. Нови крсташки поход Ватикана" је на висини научног реномеа који је њен аутор постигао у ранијим књигама. Дело је дошло у право време, а вредност његових порука ће му отворити путеве до правих руку. Оно ће се само за то побринути.

Вредност књиге није само у томе што је то велики прилог напору свјетске историографије да донесе мјеродавну слику како је ова католичка политичка конспирација настала и какве последице њена делатност има за наш народ. Главни прилог је у ономе што програмски документи ове организације изричито не наглашавају. "Opus Dei" је један од стубова који римској цркви настоји да сачува њено традиционално католичко биће. Стварањем "Свете Алијансе" између Ватикана и Сједињених Држава, мењање канонског права у смислу помирења са бившим не-

<sup>10</sup> Др Смиља Аврамов: о.ц., 156.

<sup>11</sup> Исто, 176.

пријатељем, Слободним зидарима англосаксонског карактера, довело је стару цркву до ивице унутрашњег расула. Далматински фратри се данас више баве питањима која им долазе од масонских ложа, него из црквених старих књига. Екуменизам јесте покушај да се некадашњем свету подељеном у издвојене нације понуди слика глобалне заједнице, без тих унутрашњих забрана. Али је екуменизам и обавеза толеранције према туђим црквама на традиционално католичком подручју. Немачки католици и лутеранци нису једнаки само по томе што годишње губе по милион својих вјерника. Заједничко им је мали демографски прираст, са перспективом да ће се број Немаца ускоро смањити за двадесет милиона људи. Једине цркве које тамо не губе вернике - барем за сада - су нова исламска заједница, протестантске секте и православна црква. Ова последња се још држи због одолевања притиску своје америчке браће да се и она модернизује и почне уводити новотарије, као што раде у католичкој цркви. Православне цркве су увек чувале и систем организовања и цели дух онако како је он изграђен у трећем веку.

У таквим околностима "Opus Dei" настоји да точак врати уназад - на време кад се хришћанин најмање два пута колективно молио богу сваког дана, када је избегавање гријеха била ствар унутрашњег осећања и вере да бог заиста постоји. Веровање не може остати само на страху да ти црни мачак не пређе преко пута, јер то је осећање вјечног човјека, човјека варварина. Невоља није у томе, него у чињеници коју свака књига о овој теми показује, да се и "Opus Dei" споља понаша као покрет верника, а у суштини је далеко од сваке теологије и вјеровања. То је покушај да се оствари тријумф политичке идеологије цркве, као једине снаге која је гарантовала њен стални напредак и успон, од буле "Unam sanctam" Бонифација осмог, до данас. По статусу и различитом карактеру чланова, "Opus Dei" је идеално ткиво у коме се испреплићу конци Ватикана и великих корпорација са сједиштем у Њујорку. Не напредује веровање, него идеологија процеса глобализације. Нема гаранције, ипак, да ће финансијско уједињавање глобуса са последицама искорењења целих нација, оставити стару католичку љуштину неначету.